
Review/Recenzija

Wendy R. Kohli in Nicholas C. Burbules (2013). *Feminisms and Educational Research*. Lanham: Rowman & Littlefield Education.

Feminisms and Educational Research je kratek in koncizen, skoraj učbeniški pregled razvoja filozofskih, epistemoloških in teoretičnih idej ter kritične misli različnih pramenov feminizma, hkrati pa – vsaj v zadnjem delu – tudi poskus plastičnega prikaza plejade feminističnih vključevanj v edukacijsko raziskovanje. Cilj, ki ga avtorja¹ orišeta že v prvem poglavju, nekakšnem uvodu v besedilo, je »analizirati razmerje med feminizmi² in edukacijskim raziskovanjem«, s poudarkom na »epistemoloških, ontoloških in političnih vprašanjih, ki zadevajo produkcijo ospoljene vednosti in raziskovanja« (Kohli in Burbules, 2013: 2).

»Kaj je feminizem?« Široko koncipirano in pogumno vprašanje, na katerega je nemogoče odgovoriti v samem stavku, je naslov drugega poglavja. S tem, ko si ga avtorja zastavita, že vzpostavita potrebo po prepoznavanju raznolikosti feminističnih pogledov. Vsiljevanje kategorij in poskus poenotenja diverzificiranih, med sabo pogosto celo konfliktnih prepričanj in teorij, zgolj za doseg enotne definicije, bi po njunem mnenju namreč kršil temeljna feministična načela (str. 18). Z vprašanjem definicije so se ukvarjale tudi mnoge

1 Primarno avtorstvo pripada Wendy R. Kohli. Urednik zbirke »Philosophy, Theory, and Educational Research Series« v kateri je izšlo pričujoče delo, Nicholas C. Burbules, ima sekundarno avtorstvo predvsem zaradi svojega širšega sodelovanja pri nastanku dela, ki presega zgolj uredniško vlogo.

2 Avtorja striktno govorita o feminizmih v množini, saj sta mnenja, da pluralnih, pogosto nasprotujočih si pogledov v feministični teoriji in raziskovanju ne gre poenostavljati in reducirati v enotno definicijo feminizma, kot unitarnega in univerzalnega koncepta v ednini. Več o tem v nadaljevanju.

feministične avtorice, med njimi Oakley, Mitchell, Code, Evans, Delmar, Caine in Beasley, ki prepoznavajo diverziteto in pluralnost emancipatoričnih projektov in feminizmov (ibid.). A tako kot pri malodane vsakem pomembnem vprašanju se pogledi feministk tudi na tej točki razhajajo. Na drugi strani avtorice namreč kot osrednji problem feminističnega diskurza prepoznajo nezmožnost oblikovanja konsenza mnenj in skupne definicije kot točke unifikacije (hooks v Kohli in Burbules, 2013: 18–19). Avtorja sta v dilemi o smiselnosti enotne definicije sicer naklonjena izraženi želji po skupnem feminističnem glasu, a se (prav tako kot recenzentka) nagibata k razumevanju razcepljene narave feminizma skozi pluralistično prizmo, ki ohranja živost raziskovalnega polja in odpira prostor vrsti idej, možnosti in gledišč. To pa ne pomeni, da se delo prične izgubljati v vrtincu brkljanja po nešteti, variacijah na temo, saj sistematično kategorizira in pogosto tudi primerjalno predstavi različne feministične poudarke, ki imajo vsi skupen vsaj najširši imenovallec – so razprave o tem, kaj pomeni biti ženska oz. kaj pomeni biti feministka, pri čemer gre za dve identitetni razsežnosti, ki sicer ne sovpadata vedno.

V nadaljevanju se vzpostavi prostor za razpravo o različnih državah, ki so jih feministke zavemale skozi čas (str. 2). Gre za zgodovinski pregled razvoja feministične misli skozi popularno in samoumevno konceptualizacijo teorije valov, ki jo avtorja sicer problematizirata kot nezadosten okvir. Zakriva namreč pomembna obdobja feminističnega aktivizma, ki se je odvijal v presledkih med valovi ter predpostavlja neizogibno zatišje med „zlomom vrha“ prejšnjega in začetkom vzpona novega vala (McPherson v Kohli in Burbules, 2013: 23). Ena izmed kritik forme teorije valov je tudi kritika dejstva, da ustreza strukturi fazne teorije, ta pa vedno sledi ideji o napredku – nov val predstavlja „novo stopničko“ v razvoju vednosti. Primernejša se zdi metafora o pramenih feminizma (angl. *strands*), ki ne sledijo drug drugemu, pač pa se medsebojno prepletajo (str. 24). Avtorja tako svarita, da teorije valov ne smemo razumeti preveč dobesedno, kljub temu pa – predvsem zaradi splošno priznane veljavnosti kategorij treh valov, ki „preplavljajo“ večino diskusij o feminizmu – zgodovino razvoja feminizma tudi sama orišeta v tem konceptualnem okviru (str. 24–32).

V naslednjih dveh poglavjih so predstavljeni filozofski pomisleki in vprašanja v feminističnem raziskovanju, ki se nanašajo na epistemološke in ontološke vidike feministične teorije ter na feministično metodologijo. Epistemološki odnos feministk – med drugimi Code, Nelson, Harding, Haraway, Jaggar – je prikazan skozi obširno kritiko tradicionalne konceptualizacije (moške) objektivne in pozitivistične znanosti, ki skuša delovati kot zunanja avtoriteta brez vrednot, čustev, predsodkov in povsem ločena od fenomenov, ki jih preučuje (str. 43–44). Za feministične avtorice

je nevtralna vednost v globoko (spolno, rasno, razredno) razslojeni družbi iluzija (Harding v Kohli in Burbules, 2013: 43), zato Donna Haraway razvije koncept umeščenih vednosti³ ter kritiko fikcije objektivnosti. V nasprotju s hegemonskim pozitivističnim pogledom, ki predpostavlja objektivno in nevtravno držo, namreč trdi, da je gledišče znanstvenika dominantna pozicija, s katere se ne da doseči objektivnosti (v Kohli in Burbules, 2013: 43). Feministična epistemološka kritika je tako namenjena pozitivističnemu zasledovanju objektivnosti in univerzalnosti, »božjemu triku« – pogledu, ki vidi vse od nikoder v nasprotju s pogledom iz specifične, točno določene pozicije (glej npr. Vendramin, 2012: 88). Zgolj z umeščenim raziskovanjem lahko namreč dosežemo odpravo družbenih – v prvi vrsti (a ne izključno!) spolnih – neenakosti in neuravnoteženih razmerij moči.

Avtorja orišeta tri struje kritik znanstvenega pozitivizma – feministični empirizem, feministično teorijo stališč ter feministični postmodernizem in poststrukturalizem⁴ – in skozi medsebojno primerjavo prikažeta njihova razhajanja v epistemoloških pozicijah ter v odnosu do metodoloških vprašanj (str. 45–63). Na diverzificiranih epistemoloških temeljih se v nadaljevanju gradi razprava o feministični metodologiji. Kakšna je vloga feminističnih raziskovalk in katera vprašanja (si) zastavljajo? Ali lahko govorimo o specifičnem fokusu feminističnega raziskovanja? Kakšne etične, družbene in politične zaveze ga spremljajo (str. 67)? Tudi tu avtorja ugotavljata pluralnost pristopov k raziskovanju (str. 68) v feminizmu kot postempiričnem, kritičnem diskurzu (str. 74). Čeprav feministično metodologijo (ponovno) vzpostavita primarno skozi kritiko tradicionalnih pristopov k znanosti, pa se v nadaljevanju dotakneta tudi vprašanja o edinstvenosti feminističnega raziskovanja kot alternativne možnosti (str. 76).

V zadnjem poglavju bralec oz. bralka dobi vpogled v feministično raziskovanje v edukaciji. Zgodovinski pregled najpomembnejših udejstvovanj na tem področju se odpre s ključnimi poudarki liberalnega, radikalnega in socialističnega feminizma. Primerjava ciljev, fokusov, kontekstov, konceptualnih okvirjev in načinov delovanja pokaže razlike v drži med femi-

3 Umeščene vednosti ».../ so vednosti, ki odsevajo perspektivo subjekta, ki je lahko le delna, omejena, ne pa univerzalna« (Vendramin, 2010: 110) in kot takšna ne zida gradov v oblakih na temeljih nevtravnosti. To ne pomeni, da raziskovanje ne sme slediti določenim korakom ali da mora opustiti vsa metodološka načela in zahteve po veljavnosti. A »drža vsevednega, od vsega ločenega .../ opazovalca oziroma opazovalke ni možna«, saj vedno izvira iz specifičnega konteksta, določene družbene pozicije, ki lahko hkrati odpira in omejuje pogled (Pendlebury v Vendramin, 2010: 111).

4 Feminist empiricism, feminist standpoint epistemology (standpoint theory), feminist postmodernism and poststructuralism.

nistkami različnih struj. Po razvojnem pregledu temeljev pa pridemo do ključnega vprašanja, ki aktualizira razpravo – kako je s feminističnim raziskovanjem v edukaciji danes? Liberalni diskurz o enakih možnostih je – kljub svojim pomanjkljivostim (!) – edini feministični diskurz, ki ga je sprejela in posvojila tudi širša javnost (Acker v Kohli in Burbules, 2013: 84), saj operira s splošnimi pojmi in popularnimi vrednotami (npr. enakost, pravičnost). Zato si upam trditi, da je kljub dejstvu, da se je danes razmerje v dosežkih med spoloma predrugačilo, povsem razumljivo, da je prav razprava o zagotavljanju enakih možnosti v izobraževanju (ki se je sicer ujela predvsem v diskurz glorifikacije dosežkov) še vedno zelo živahna. V postfeminističnem duhu tako *mainstream* diskurz o ‚krizi fantov‘ in o ‚uspešnih dekletih‘ predstavlja poligon za nekatera zdravorazumska, tudi esencialistična poenostavljanja in posploševanja. Feministično raziskovanje na področju edukacije je postavljeno pred izziv, kako kritično reflektirati te nepremišljene modele in stereotipizacije, ki perpetuirajo družbene neenakosti na različnih oseh marginalizacije.⁵

Tudi avtorja ugotovita, da je feministično raziskovanje v edukaciji spremenilo svoj fokus. Če so v preteklosti feministke izhajale iz pozicije kartiranja dokazov o spolni diskriminaciji in neenakih izobraževalnih možnostih deklet, ki so na edukacijski dnevni red sploh uvrstili vprašanje ženskih pravic, se danes ukvarjajo predvsem z artikulacijo vrednotnega sistema in praks feministične edukacije, ki hkrati omogočajo večjo spolno enakost in prepoznavajo razlike med ženskami (Weiner v Kohli in Burbules, 2013: 87). Kohli in Burbules poudarita, da novejše feministično delo v edukacijskem raziskovanju razvija večplastno razumevanje različnih družbeno-spolnih subjektivitet, njihovo produkcijo v izobraževalnem sistemu in umeščenost v širši sistem dinamik moči (str. 88).

Širok, a hkrati zgoščen zgodovinski pregled feministične teorije, raziskovanja, politike in aktivizma predstavi ključne poudarke, prelome in smeri v razvoju feminizma. Prav zaradi svoje jasnosti je *Feminisms and Educational Research* več kot primerno temeljno gradivo za študente, akademike in raziskovalce, lahko pa (in odlično bi bilo, če bi res bilo tako) predstavlja tudi uvod v spoznavanje kritičnih uvidov feminizma za prav vsakega posameznika ali posameznico, ki ga/jo zanima kontekstualizacija ospoljenih razmerij moči v edukaciji in širše. Kljub klasičnemu vsebinskemu formatu, katerega glavni namen je informiranje in ne nujno reflektiranje, pa aktualnosti dela ne gre zanikati. V luči postfeminizma, ko se v popularni kulturi ustvarja ozračje, kjer se zdi, da so feministične ideje preživete in nepotrebne, saj so ženske dosegle (*in – groza – celo presegle!*) že vse,

5 To med drugimi počnejo avtorice, kot so: B. Francis, Ch. Skelton, Sh. Pomerantz, R. Raby, J. Ringrose (glej npr. Francis in Skelton, 2005; Pomerantz in Raby, 2011; Ringrose, 2013).

kar se je doseči sploh dalo, je pomembnost takšnega temeljnega zbira feminističnih idej še toliko večja, saj pripomore k postopni selitvi feminizma iz zaprašenih obronkov javnega diskurza vse bolj proti točki veljavnosti. Čeprav tekst ostaja na orisni, deskriptivni ravni, brez poglobljenega in kritičnega vpogleda, tako značilnega ravno za feministično raziskovanje, pa odpira ogromno izhodiščnih točk za refleksijo bralca oz. bralke. Cilj dela ni razvoj lastne feministične kritične misli, pač pa prikaz razvoja le-te. Navsezadnje tudi avtorja sama v zaključku (str. 94) zapišeta, da je bil njun namen zbrati jasn pregled rezultatov feminističnega dela in prikazati njegov vpliv na edukacijsko raziskovanje, zato sta se namenoma oddaljila od lastnih interpretacij ter kategorizacij ter glavno besedo prepustila feministkam.

Ana Mladenović

Literatura

- Francis, B., Skelton, Ch. (2005). *Reassessing Gender and Achievement: Questioning Contemporary Key Debates*, Oxon, New York: Routledge.
- Pomerantz, Sh., Raby, R. (2011). 'Oh, she's so smart': girls' complex engagements with post/feminist narratives of academic success. *Gender and Education*, XXIII/5, 549–564.
- Ringrose, J. (2013). *Postfeminist Education?: Girls and the Sexual Politics of Schooling*, London, New York: Routledge.
- Vendramin, V. (2010). Feminizem, epistemologija in kurikulum. *Sodobna pedagogika* 3/2010: 106–118.
- . (2012). Why feminist epistemology matters in education and educational research. *Šolsko polje*, XXIII, 1-2: 85–94.